

A személyiségről

I. Sz. Kon:
Az én a társadalomban

(Kossuth Kiadó 1969. Bp. 294. o.)

A SZEMÉLYISÉG KÉRDÉSE ma is a sok vitát kiváltó és nagy érdeklődésre számot tartó kérdések közé tartozik. Kon művében e bonyolult probléma szociológiai vizsgálatát tűzte ki célul, hangsúlyozva azt, hogy elsősorban a vitától és kevésbé feltárt területek meghódítására törekedett a megírás során.

A személyiség — mely fogalom, az egyént, mint a társadalom tagját jelöli és általánosítja a benne integrálódó, társadalmilag jelentős vonásokat — csak akkor ragadható meg tudományosan, ha kiindulópontul a társadalmat, mint viszonyok összességét vesszük, ugyanis a személyiség a szocializáció folyamatában alakul ki. A társadalom, mint rendszer, több alrendszerre tagolódik és a társadalmi pozíciók sokaságában realizálódik. Ezen pozíciók egy részét foglalja el az egyén és a meghatározott pozíciójú személy meghatározott társadalmi szerepet játszik. A szociológia számára a szerep forma kulcskategória, lévén, hogy ezen keresztül ragadhatja meg a legadekvátabban a személyiség tevékenységét és a társadalmi viszonyok rendszerében elfoglalt helyét. „Szerepen a funkció értendő, a viselkedésnek az a normatív módon jóváhagyott mintája, amelyet az adott pozícióban mindenkítől elvárnak” (21. o.). A betöltött szerepek ennek megfelelően alakítják, formálják az egyén tulajdonságait. Ahhoz, hogy megértsük az egyén viselkedését, figyelembe kell venni azt a folyamatot, amelyben a szerepek interiovizálódnak és ahogyan az egyén elsajátítja azokat. E folyamat megragadása lehetővé teszi az egyének közötti kölcsönhatás leírását és elemzését. Ezt azonban ki kell egészíteni egy olyan vizsgálódással is, amely a személyiség belső pszichikai struktúráját tárja fel, ugyanis, ennek eleme az interiorizált szerep. A pszichikai struktúra vizsgálatához az átmenet lehetőségét az érdeklődés teszi lehetővé, amely egységbe foglalja a szubjektum belső lényegének kifejezését és az objektív világnak a szubjektum tudatában való tükröződését. Az érdeklődés a társadalmi helyzet, osztály- és csoportvontartozás determinálja és a motívumok, beállítottságok és orientációk rendszerében fejeződik be. Az orientációk közül a társadalmi értékekre irányuló orientációk a leglényegesebbek (érték orientációk) — amelyek tipikus együttesét nevezzük társadalmi jellemnek és amelyet a szociológia társadalmi típusként ragadhat meg.

A TÁRSADALMI SZEREPEK integrációja a személyiségben ugyanakkor egyszeri, megismételhetetlen és egyéni színezetű — miáltal a személyiség egyedi totalitás is. Ez az egyszerűség a szervezetek eltérő biológiai sajátosságai, az egyéni életút sajátos vonásainak kombinációjából, valamint a szerepstruktúrák ellentmondásosságából adódik. A személyiségnek az egyedülálló jellege tükröződik az *En fogalmában*, mely fogalom tartalmazza az öntudat lényegét is. Az *öntudat* nem más, mint önmagunkkal kapcsolatos, egységes de ugyanakkor ellentmondásokkal teli *dinamikus beállítottság*, meghatározott viszony önmagunkhoz. Az *öntudat* sokrétű, nagyszámú elemet tartalmaz magában de ezek közül a legkialakultabb az *önértékelés*, amely megmutatja, miként értékeli magát az egyén valamely különös értékhez viszonyítva. Az *öntudat* és *önértékelés* kifejlődésének fontos jellemzője valamely szociális csoporttal történő azonosulás. A személyiség kialakulása e csoportokban megy végbe, lévén, hogy a személyiség tevékenysége mindig és mindenütt az egyén és a többiek kölcsönhatásaként realizálódik és meghatározott strukturális formákban szerveződik meg. Felmerül a kérdés, vajon a csoporttal való azonosulás folyamán

elveszíti-e az egyén a szabadságát, vajon uniformizálódik-e a személyisége? A legvilágosabban a fegyelem és önállóság viszonyában érhető tetten a válasz, ahol is az egyértelmű tagadó válasz nem zárja ki a szélsőségek lehetőségét, az anarchizmust és a konformizmust. Az utóbbi személyiségdeformáló hatását jól jellemezhetjük Kon szavaival: „A nagyfokú konformizmus tehát általános dogmatizmussal tekintélyelvűséggel, sztereotíp gondolkodással párosul.” (75. o.) Az egyén a szocializáció folyamatában alakítja önmagát személyiséggé, a társadalmi normák elsajátításában meglévő önállósága és kezdeményezése révén nem csak a társadalmi-történelmi viszonyok terméke lesz, hanem annak alkotójává is válik. E folyamatban az egyén életkorától függően mások és mások lesznek azok a viszonyok, melyekkel a különböző társadalmi szerepekhez kapcsolódik; nyomon követhető a gyermeki *En* kialakulása és megvilágítható az ifjúság sokszálú problematikája is.

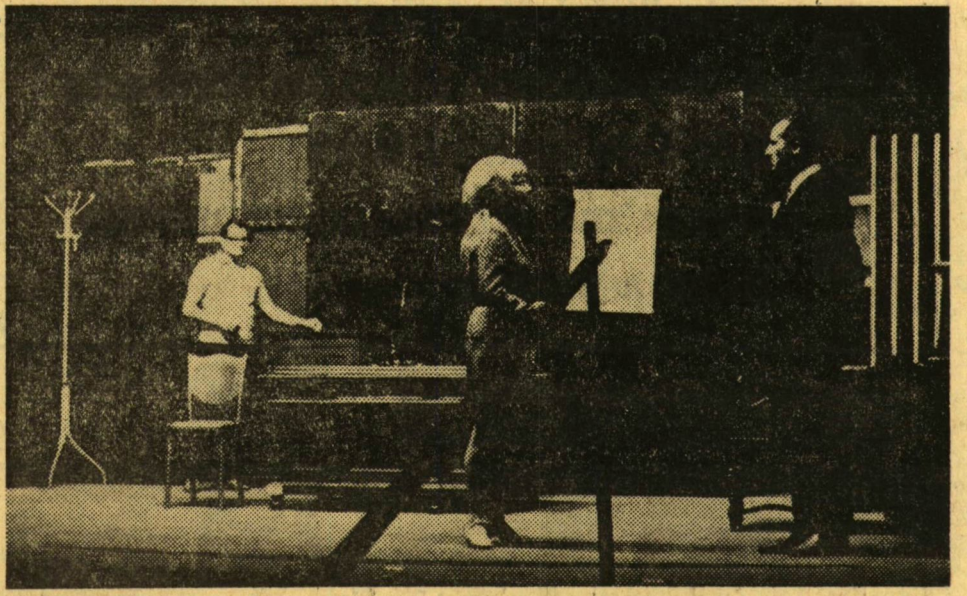
A szerző az elméleti alapvetés után a személyiség történelmi kialakulásával foglalkozik, bő terjedelemben ábrázolva az állammonopolista kapitalizmus viszonyai közt végbemenő, a személyiséget torzító és bomlasztó tendenciákat, folyamatokat.

KÜLÖN FEJEZETET SZENTEL a kommunizmus és a személyiség sokoldalú fejlődése közötti összefüggés feltárására. Egyrészt általános síkon, másrészt konkrét tényanyag elemzésével kutatja fel az előrevivő és gátló tendenciákat. A kommunista alakulat egészére nézve igaz az az elv, miszerint a „társadalmi fejlődésnek az ember a célja, az anyagi termelés pedig az eszköze”. De ez eltérő a szocializmus és a kifejtett kommunizmus időszakában. A szocializmusban még hiányosak az anyagi feltételek és ezért a *termelékenység* válik a társadalmi haladás és így az *egyéni értékének* ismérvévé is, az egyéni és társadalmi érdekek csak tendenciájaként tekintve esnek egybe. Kon nagy empirikus tényanyag analízisével mutatja ki azt a minőségileg újat, mely a szocializmusban jellemzi a személyiséget, mint a munka, az érintkezés és a megismerés szubjektumát. Sok izgalmas kérdést vet fel a szerző, foglalkozik a munkában megnyilvánuló szabadság problematikájával a bürokrácia és öngazdálkodás viszonyával, a kollektív szerepével, a kultúra személyiségformáló hatásával a szocialista társadalom viszonyai között.

I. Sz. Kon könyve egy fakultatív előadásorozatból nőtt ki, melyet a szerző a leningrádi egyetemen tartott. Feltehetőleg ebből is adódhat, hogy a személyiség kérdésének általános megközelítési keretét felrajzolva némely helyen az elnagyoltság jeleivel találkozhatunk (pl. a hűbéri rend személyiségével kapcsolatos rész) és hiányolhatjuk az általános és az empirikus tényanyag közötti átmenetek finomabb kidolgozását. Felhasznált forrásanyaga bizonyos egyoldalúságot mutat (angolszász és szovjet szerzők kutatásai), pedig a szocialista országokban zajló kutatások eredményeit gazdagabbá tehetnék volna a művet. A hiányosságokat azonban feledtetni tudja velünk a kérdésfeltevés igényessége, a nagyszámú aktuális probléma tudomány megvilágítása és élő, eleven stílusa, amely a tudományosságot megőrizve teszi olvashatóvá. Igen hasznos kézikönyvként fogathatják a kérdés iránt érdeklődő olvasók.

BERNÁT ISTVÁN

Az első próbákon

Képünk a Szegedi Nemzeti Színház próbáján készült. Hunyady Sándor, Fekete Szárú cseresznye című színművét Lendvay Ferenc rendezte (balra a háttérben). Főszereplők: Dusán: Bitskey Károly, Fecesege, Irina: Fogarassy Mária, A főbíró, Géza: Nagy Attila.

Félmillió kötet között

Az Egyetemi Könyvtár és az egyetemi tanulmányi munka

A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára az új tanévben is szeretettel várja az egyetemi és főiskolai hallgatókat. A könyvtár egyik fő törekvése, hogy segítse, támogassa a hallgatók tanulmányi munkáját. Az egyetemi és főiskolai tanulmányi munkában egyre nagyobb szerepet kap az önálló feldolgozás követelménye, a tankönyvön kívüli szakirodalomban való tájékozottság, eligazodni tudás. Az Egyetemi Könyvtárban megtalálhatók valamennyi tudományterület számottevő hazai és külföldi kiadványai, s különös gondot fordít a könyv-

tár az egyetemen oktatott tudományok irodalmát.

Az Egyetemi Könyvtár mintegy 425 000 kötetnyi könyv- és 115 000 kötetnyi folyóiratállománya az ismereteknek szinte végtelen tárházát kínálja az érdeklődők számára. A könyvek legnagyobb része akár kölcsönzés, akár olvasótermi helybenolvasás útján áll az olvasók rendelkezésére. A bibliográfiák, lexikonok, enciklopédiák és egyéb kézikönyvek, valamint a folyóiratok a könyvtár olvasótermeiben tanulmányozhatók. Az olvasótermi kézikönyvtárban a hallgatók minden fontos tankönyvet, jegyzetet, kötelező irodalmat megtalálnak az alapvető lexikon, szótár és egyéb kézikönyv anyagon kívül. Még a tankönyvből történő tanulás is elmélyültebb, színvonalasabb ebben a környezetben: a homályos kérdések, fogalmak, elnevezések a kézikönyvek-ből azonnal tisztázhatók, az érdekes problémákra vonatkozó bővebb szakirodalmat könnyen fellelhető, hozzáférhető.

A könyvtár gazdag bibliográfiai, lexikon és egyéb segédanyagban, valamint a bibliográfiai, referáló és szakfolyóiratokban bőséges forrásanyagot talál a hallgató szemináriumi vagy diákköri dolgozat, pályamunka vagy szakdolgozat készítéséhez. Ha a hallgatónak munkájához olyan szakirodalomra van szüksége, amely a szegedi könyvtárakban nincs meg, az Egyetemi Könyvtár *könyvtárközi kölcsönzés* útján más könyvtáraktól kéri meg számára a szükséges könyveket, tanulmányokat. Az Egyetemi Könyvtárnak ebben a szolgáltatásában a József Attila Tudományegyetem hallgatói részesülhetnek. A könyvtárközi kölcsönzés lebonyolításához szükség van néhány hétre, sőt ha kiderül, hogy a kért munka csak külföldi könyvtárban található, néhány hónapra is. Ezért igen fontos, hogy a hallgatók korán megkezdjék dolgozataikhoz a szakirodalom gyűjtését, s idejében adják be a könyvtárhoz, könyvtárközi kölcsönzési kéréseiket.

Az egyetemi hallgatószámára az Egyetemi Könyvtár használata olykor nehézkesnek tűnik. A hatalmas állomány csak egy töredéke áll az olvasótermi és tájékoztató kéziratkönyvtárban, a kölcsönzői szabadpolcon és a folyóiratolvasóteremben. A raktárakban elhelyezett állományról a katalógusok adnak tájékoztatást. Használatukat a gyakorlatlan könyvtári olvasó bonyolult és fásztos műveletnek érzi. Sok nehézséget okoz a különböző referálólapokban, bibliográfiákban és az egyéb tájékoztató anyagban való keresés is. A könyvtár olvasószolgálati és tájékoztató munkatársainak többek között az is feladata, hogy megtanítsák az egyetemi és főiskolai hallgatókat a tájékoztató segédesszközök használatára. Speciális probléma esetén a hallgató szaktárgyának megfelelő egyetemi végzettséggel rendelkező könyvtárosok mutatják meg a szakirodalomhoz vezető utakat, nyújtanak szakirodalmi kérdésekben eligazítást, tájékoztatást. Az Egyetemi Könyvtár kéri a hallgatókat, hogy könyvtárhasználati vagy szakirodalom kutatási problémáikkal forduljanak bizalommal a tájékoztató könyvtárosokhoz!

Az Egyetemi Könyvtár anyagát és szolgáltatásait az egyetemi és a főiskolai hallgatók díjmentesen vehetik igénybe. A könyvtárba történő beiratkozáskor személyi igazolványukkal igazolják személyazonosságukat, és aláírásukkal vállalnak kötelezettséget a könyvtárhasználati szabályok betartására.

NÉMETH ZSÓFIA

Doktoravatás

Szeptember 13-án, szombaton, új doktorait avatta Orvostudományi Egyetemünk. Hat év megfeszített munkája után 184 általános és 20 főorvosjelölti részesült a jelképes kézfogásban. Közülük hárman — Szentpéteri Ilona, Tekulics Péter és Várkonyi Ágnes — eleget tettek a kitüntetéses avatás feltételeinek, mivel tanulmányaikat mindvégig kitűnően végezték.